

billede kontekst

PÅ BANEGÅRDEN I OMSK

■ ERIK KULAVIG

FOTOGRAFIETS OPRINDELSE

En ung kvinde finder i 2005 under oprydningen i en kælder i et stort hus i det nordlige Californien en metalkiste, der er skjult under nogle brædder og sække. Den viser sig at indeholde mere end fem hundrede fotografiske glasplader med motiver fra den russiske revolution. Hun kontakter en bekendt ved navn Anton Orlov, der er født i Rusland, og som er en kendt fotoentusiast. Han forstod med det samme, at der var tale om en ganske særlig skat, og han tilbød at konservere pladerne og systematisere dem. Under dette arbejde blev de efter samtaler med

ældre familiemedlemmer klar over, at fotografen var den unge kvindes bedstefar. Hans navn var Rahill. Han var blevet teolog fra Yale Universitetet i 1915. Siden sin tidlige ungdom havde han være interesseret i den russiske historie og den revolutionære bevægelse. I 1917, da han var 29 år, tog han orlov fra sin stilling som præst og rejste til Kina med skib og derfra til Rusland. Med sig havde han et for den tid avanceret Kodak kamera. Hans afrejse faldt på samme novemberdag, hvor bolsjevikkerne kom til magten i Rusland. I et lille halvt års tid rejste Rahill rundt i Sibirien og i det vestlige Rusland, og dokumenterede revolutionens og borgerkrigens hverdag. Det var en urolig og særdeles voldelig periode, og risikoen for at blive mistænkt for at være agent eller spion og dernæst blive stillet for en henrettelsespeloton var overhængende. Såvel på den røde som den hvide side i borgerkrigen blev mistænkte og gidsler stillet op af muren for et godt ord. I foråret 1918 havde Rahill tilsyneladende fået nok. Han forlod Rusland og rejste tilbage til Californien via Kina og Japan.

Hjemme igen overførte han de mange fotografier til glasplader og lod dem håndkolorere. Det var meningen han ville bruge dem i sit lysbilledapparat og vise dem frem til publikum, mens han fortalte om sin rejse. Det blev imidlertid aldrig til noget. Nogle mener, det var, fordi der var en udbredt uvilje mod personer, der havde rejst eller arbejdet i Rusland på den tid.

Hvad der end var årsagen, blev pladerne pakket ned i en kiste og stillet hen i et hjørne i den kælder, hvor barnebarnet fandt den 87 år senere.

MOTIVET

Fotografiet har, lige fra jeg så det første gang for et par år siden, fascineret mig, og jeg skal i det følgende forsøge at forklare hvorfor. Det eneste, fotografen oplyser om det, er, at det er taget på banegården i Omsk i vinteren 1917-18. Byen ligger i Uralbjergene 2.000 km øst for Moskva på den transsibiriske jernbane. Under borgerkrigen var den en overgang hovedsæde for den russiske, antibolsjevistiske regering (Den Alrussiske Provisoriske Regering), der blev ledet af admiral Koltjak. På et tidspunkt blev byen udråbt til hovedstad for Rusland, og i banken befandt sig det gamle imperiums guldreserver. Der var således gode grunde til, at bolsjevikkerne så Omsk som et centralt mål for deres militære aktiviteter. De nåede frem til byen i slutningen af 1919, og Koltjak og hans folk måtte trække sig tilbage langs jernbanen til Irkutsk.

Fotografiet er taget før borgerkrigen for alvor kom i gang i sommeren 1918, og det er derfor ikke sandsynligt, at soldaten i fotografiets brændpunkt, eller nogen af de andre, skulle være Koltjaks folk. Men alene tanken om, at de snart vil blive en del af den yderst blodige og brutale borgerkrig bidrager til at gøre fotografiet interessant. Det er ikke til at sige, hvilken side de tilsluttede sig, men det er sandsynligt, at de havde fået nok af verdenskrigens gru på den tyske front, og at de derfor ikke var interesseret i at blive involveret i en ny kamp. Måske var de sammen med titusinder af andre bondsoldater nogle af dem, der af egen tilskyndelse

eller under indflydelse af bolsjevikernes propaganda havde kastet riflen fra sig og vandret hjem til landsbyen for at tage del i den spontane fordeling af jorden, der var i gang. Måske havde de sågar gjort det af med deres officer, før de var deserteret: "Ladet ham danse på bajonetterne."

Lenin havde efter sin hjemkomst til Rusland i april 1917 efter mange år i eksil i Vesten, lovet russerne: fred, jord, brød og arbejde, og selvom der er grund til at tvivle på, om han mente det alvorligt, var det nok til at give bolsjevikkerne vind i sejlene. Da det viste sig, at krigen mod tyskerne ville blive afløst af en borgerkrig, og at bønderne blev tvunget til at aflevere deres korn og andre produkter til Lenins kommissærer uden at få betaling for det, vendte vinden imidlertid.

Hvad angår soldaterne på billedet, er det sandsynligt, at de blev tvunget til at gøre krigstjeneste først af de Hvide og senere, da krigslykken vendte, af de Røde. Det var et udbredt fænomen, eftersom fronten var ujævn og uklar og oven i købet bevægede sig frem og tilbage. Der kunne med andre ord være tale om flere påtvungne loyalitetsskift i løbet af krigen. Mange slap afsted med det, mens andre blev henrettet med det samme med det formål at styrke disciplinen hos de overlevende.

I fotografiets forgrund står en mand og en kvinde med nogle bylter og et klapbord, der kunne være til brug for en stand på markedet. Måske er der virkelig tale om bønder, der er på vej for at sælge kål eller kartofler et sted i byen. Nøden og manglen især i byerne havde for længst meldt sig, men det skulle blive endnu værre i takt med, at borgerkrigen udviklede sig. I 1921-22 omkom flere millioner mennesker af sult i navnlig Volgadalen, men også i andre af de områder, som bolsjevikkerne kontrollerede.

Siden slutningen af 1917 havde Tjekaen, eller det hemmelige politi, været aktivt ikke alene i bekæmpelsen af kontrarevolutionære og spioner, men også af sortbørshandlere og spekulanter. Selv om myndighederne undertiden vendte det blinde øje til private handlende som dem på billedet med det formål at begrænse nøden, var de i overhængende fare for at blive arresteret og anbragt i et i forvejen overfyldt fængsel. Nogle gange blev varerne afleveret til den statslige forsyning, men ofte hændte det, at agenterne selv tog på markedet og realiserede varerne og dernæst stoppede pengene i egne lommer.

Alt dette og meget mere kan læses ind i fotografiet, hvis man på forhånd har en viden om den historiske kontekst, men også et mere uhildet blik kan fortælle noget væsentligt om stedet og tiden:

Skiltet på bygningen fortæller os, at folk befinder sig uden for det kontor, hvor der sælges billetter til den billigste klasse på toget, at der er mange soldater – et sted med 10 og 15 millioner var udskrevet til militærtjeneste – og de mange forbigående signaler uro og rastløshed. Det er hverdag, det er koldt, det er fattigt og personerne ser dystre ud. De to soldater i midten ser i retning af fotografen. Måske fordi den unge, velklædte amerikaner med det fine kamera vakte opsigt. En udsending fra en anden verden, hvor livet var alt andet end: "Koldt,

hårdt, beskidt og kort” – som en russisk historiker karakteriserede den russiske bondes liv.

ERIK KULAVIG
CAND.MAG., LEKTOR
INSTITUT FOR HISTORIE
SYDDANSK UNIVERSITET
E-MAIL: KULAVIG@SDU.DK